

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ДЕРЖАВНЕ БУДІВНИЦТВО І МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти
освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 081 «Право»,
освітньо-професійної програми
«Адміністративна юстиція (Суд. Публічна адміністрація
та антикорупційні органи)»

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри
правоохоронної діяльності та
загальноправових дисциплін
Протокол № 7 від 05 червня 2024 р.

Чернігів 2024

Державне будівництво і місцеве самоврядування: методичні вказівки до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 081 «Право», освіт.-проф. програми «Адміністративна юстиція (Суд. Публічна адміністрація та антикорупційні органи)» / Укл.: Нітченко А. Г. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2024. 30 с.

Укладачка:

НІТЧЕНКО АЛЛА ГРИГОРІВНА, канд. іст. наук, доцентка, кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін

Відповідальна за випуск: КОЗИНЕЦЬ ОЛЕНА ГАВРИЛІВНА, канд. іст. наук, доцентка, завідувачка кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін

Рецензент: СЕЛЕЦЬКИЙ ОЛЕКСІЙ ВІКТОРОВИЧ, к.ю.н., доцент, декан юридичного факультету ННІ права і соціальних технологій НУ «Чернігівська політехніка»

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
I. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
1.1. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни	6
1.2. Організація самостійної роботи здобувачів вищої освіти	10
1.3. Критерії оцінювання самостійної роботи здобувачів вищої освіти	11
II. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ	14
Тема 1. «Державне будівництво та місцеве самоврядування» в Україні як наука і навчальна дисципліна	14
Тема 2. Концептуальні та конституційні основи державного будівництва і місцевого самоврядування	14
Тема 3. Організація роботи органів державної влади	27
Тема 4. Організація роботи місцевих державних адміністрацій	20
Тема 5. Теоретичні основи та організація місцевого самоврядування в Україні	22
Тема 6. Порядок формування, форми організації роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування	25
Тема 7. Гарантії та муніципально-правова відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування	27
III. ПЕРЕЛІК БАЗОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ	29
IV. ПЕРЕЛІК БАЗОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ	29
ДОДАТКИ	30
ДОДАТОК А	30

ПЕРЕДМОВА

Навчальна дисципліна «Державне будівництво і місцеве самоврядування» є вибірковою складовою ОП «Адміністративна юстиція (Суд. Публічна адміністрація та антикорупційні органи)» з циклу професійної підготовки фахівців освітнього ступеня «бакалавр» галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» предметом вивчення якої є система національного державного будівництва та системи місцевого самоврядування.

Метою викладання навчальної дисципліни «Державне будівництво і місцеве самоврядування» є формування у здобувачів вищої освіти системи спеціальних знань з питань правового регулювання діяльності місцевого самоврядування в Україні, а також опанування ними методики аналізу норм державного управління.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Державне будівництво і місцеве самоврядування» є:

- формування знань про правове регулювання місцевого самоврядування в Україні: здобувачі вищої освіти ознайомлюються з нормативно-правовими актами, які визначають функції, повноваження та обов'язки органів місцевого самоврядування;

-аналіз норм державного управління та права: здобувачі вищої освіти опановують методику аналізу норм, що регулюють діяльність державних органів та місцевого самоврядування.

Програма навчальної дисципліни включає наступні теми:

Тема 1. «Державне будівництво та місцеве самоврядування» в Україні як наука і навчальна дисципліна.

Тема 2. Концептуальні та конституційні основи державного будівництва і місцевого самоврядування.

Тема 3. Організація роботи органів державної влади.

Тема 4. Організація роботи місцевих державних адміністрацій.

Тема 5. Теоретичні основи та організація місцевого самоврядування в Україні.

Тема 6. Порядок формування, форми організації роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Тема 7. Гарантії та муніципально-правова відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Під час вивчення дисципліни здобувач вищої освіти (ЗВО) має набути або розширити наступні **загальні (ЗК) та спеціальні (СК) компетентності**, передбачені освітньою програмою:

- здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні (ЗК 11);

- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей

розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій (ЗК 13);

- знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів (СК 2);

- повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи (СК 3);

- здатність застосовувати знання завдань, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів, щонайменше з таких галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, кримінальне право і кримінальне процесуальне право (СК 7)

Під час вивчення дисципліни ЗВО має досягти або вдосконалити наступні програмні результати навчання (ПРН), передбачені освітньою програмою:

- здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання (ПРН 2)

У підсумку ЗВО повинні

знати:

- поняття «державного будівництва» і «місцевого самоврядування»;
- історію становлення державного будівництва та місцевого самоврядування в Україні;

- конституційно-правові основи державного будівництва та місцевого самоврядування та систему джерел національного права;

- міжнародні стандарти місцевого самоврядування;

- організацію роботи органів державної влади та місцевих державних адміністрацій;

-

- загальні засади та систему місцевого самоврядування в Україні;

- структуру та повноваження представницьких органів місцевого самоврядування;

- повноваження посадових осіб органів місцевого самоврядування;

- засади матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування;

- систему гарантій місцевого самоврядування;

- поняття та види відповідальності суб'єктів муніципально-правових відносин.

вміти:

- аналізувати історію і розвиток державного будівництва та місцевого самоврядування в Україні;

- володіти основними положеннями законодавчих актів муніципального права, користуватися ними у практичній діяльності;

- критично осмислювати позитивний і негативний досвід правового регулювання місцевого самоврядування в Україні;

- будувати професійну діяльність та стосунки з органами державної влади та місцевого самоврядування та їх посадовими особами на принципах, передбачених чинним муніципальним законодавством.

I. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовний модуль 1. Загальна теорія державного будівництва і місцевого самоврядування

Тема 1. «Державне будівництво та місцеве самоврядування» в Україні як наука і навчальна дисципліна

Поняття та ознаки науки «Державне будівництво і місцеве самоврядування». Підходи до розуміння поняття «державного будівництва і місцевого самоврядування». Засади організації і функціонування публічної влади. Елементи змісту державного будівництва і місцевого самоврядування.

Предмет та метод регулювання державного будівництва і місцевого самоврядування. Методологія науки державного будівництва та місцевого самоврядування.

Джерела науки «Державне будівництво і місцеве самоврядування»: поняття, види. Система муніципального права, її елементна характеристика. Муніципально-правові норми, їх особливості. Муніципально-правові інститути.

«Державне будівництво і місцеве самоврядування» як навчальна дисципліна. Система навчального курсу «Державне будівництво і місцеве самоврядування».

Зв'язок дисципліни «Державне будівництво і місцеве самоврядування» з іншими галузями права. Система науки державного будівництва і місцевого самоврядування. Функції науки державного будівництва і місцевого самоврядування.

Тема 2. Концептуальні та конституційні основи державного будівництва і місцевого самоврядування

Влада як основний засіб публічного адміністрування. Сутність влади. Структура соціальної влади. Види влади. Ознаки публічної влади. Суб'єкти публічної влади. Функції публічного адміністрування.

Конституційно-правові засади державного ладу та державного будівництва. Співвідношення поняття «державного ладу» з іншими схожими державознавчими категоріями. Особливості, ознаки, види, принципи, гарантії державного ладу. Класифікація державних органів влади.

Державна влада та актуальні проблеми становлення муніципальної влади України. Правова природа влади, яка здійснюється на місцевому рівні. Спільне та відмінне у правовій природі органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади. Поняття та особливості муніципальної влади. Муніципальне право – право місцевого самоврядування. Історія муніципального права України. Теоретичні основи місцевого самоврядування. Сучасні теорії місцевого самоврядування. Теорія природних прав вільної громади. Господарська (громадсько-господарська) теорія місцевого самоврядування. Громадська

(громадівська) теорія місцевого самоврядування. Державна (державницька) теорія місцевого самоврядування. Соціологічні концепції місцевого самоврядування. Теорія муніципального соціалізму. Соціально-класова теорія місцевого самоврядування. Теорія соціального обслуговування. Теорія дуалізму муніципального управління. Роль муніципального права в процесі становлення і розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Поняття міжнародних стандартів місцевого самоврядування та їх правова природа. Міжнародні стандарти місцевого самоврядування. Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 р. Всесвітня декларація місцевого самоврядування 1985 р. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями 1980 р. Європейська хартія участі молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівні 2003 р. Особливості впровадження європейських стандартів у законодавство України.

Види муніципальних систем в зарубіжних країнах. Англосаксонська, континентальна й інші моделі організації публічної влади на місцях. Правове регулювання та особливості функціонування органів місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.

Змістовний модуль 2. Організація роботи органів державної влади та місцевого самоврядування

Тема 3. Організація роботи органів державної влади

Організація роботи законодавчої влади. Поняття та функції законодавчої влади. Порядок роботи Верховної Ради України. Регламент Верховної Ради України. Функції та компетенція комітетів Верховної Ради України. Повноваження парламентських комітетів. Структура, функції та організація роботи апарату Верховної Ради України.

Організація роботи народного депутата України. Поняття «народний депутат», його права та обов'язки. Організація роботи народного депутата у Верховній Раді України. Організація роботи народного депутата у виборчому окрузі.

Організація роботи Президента України. Правова основа діяльності та правовий статус Президента України. Функції, компетенція та повноваження Президента України. Припинення повноважень Президента України. Підстави і процедури дострокового припинення повноважень Президента України.

Повноваження та організація роботи виконавчої влади. Основи організації і діяльності Кабінету Міністрів України. Функції Кабінету Міністрів України. Компетенція Кабінету Міністрів України. Структура Кабінету Міністрів України.

Тема 4. Організація роботи місцевих державних адміністрацій

Основи організації і діяльності місцевих державних адміністрацій (на прикладі Чернігівської області). Порядок організації і функціонування місцевих державних адміністрацій. Формування та склад місцевих державних

адміністрацій. Основні завдання, функції та повноваження місцевих державних адміністрацій.

Відносини місцевих державних адміністрацій у системі вертикальних та горизонтальних зв'язків. Критерії класифікації відносин місцевих державних адміністрацій. Особливості відносин місцевих державних адміністрацій з Президентом України, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування. Принципи та види галузевої компетенції.

Тема 5. Теоретичні основи та організація місцевого самоврядування в Україні

Поняття місцевого самоврядування. Основні принципи місцевого самоврядування. Принцип правової самостійності. Принцип організаційної самостійності. Принцип матеріально-фінансової самостійності. Принцип територіальності. Принцип субсидіарності. Принцип державної підтримки та гарантії.

Правові основи і система місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування і територіальна автономія. Місцеве самоврядування і державне управління. Місцеве самоврядування і міжнародно-правова регламентація його діяльності. Проблеми вдосконалення системи та конституційно-правового статусу органів і посадових осіб органів місцевого самоврядування у контексті конституційної реформи.

Поняття та ознаки територіальної громади. Членство в територіальній громаді. Вплив політико-адміністративних чинників на формування територіальних громад та розвиток стійких внутрішніх зв'язків їх членів. Історія становлення та розвитку територіальних громад на етнічних українських землях. Юридичний та фактичний статус територіальних громад в Україні. Правосуб'єктність територіальної громади. Види територіальних громад: основні (базові) факультативні (асоційованого рівня). Відмінності між окремими видами територіальних громад.

Основні функції та повноваження територіальної громади. Виключні повноваження територіальної громади. Основні форми волевиявлення територіальної громади. Місцеві вибори. Місцевий референдум. Загальні збори. Місцева ініціатива. Громадські слухання. Дорадче опитування. Статут територіальної громади. Інші акти статутного права. Проблеми оптимізації територіальних громад.

Порядок об'єднання територіальних громад. Принцип муніципального унітаризму. Принцип муніципального федералізму. Суб'єкти добровільного об'єднання територіальних громад. Основні умови добровільного об'єднання територіальних громад. Порядок добровільного об'єднання територіальних громад в Україні. Порядок добровільного приєднання до об'єднаних територіальних громад в Україні. Державна підтримка добровільного об'єднання територіальних громад в Україні. Співробітництво територіальних громад. Принципи співробітництва територіальних громад. Суб'єкти та сфери співробітництва територіальних громад. Порядок організації співробітництва територіальних громад. Форми співробітництва територіальних громад.

Державне фінансування, стимулювання та моніторинг співробітництва територіальних громад. Припинення співробітництва територіальних громад.

Тема 6. Порядок формування, форми організації роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Місцеві ради – представницькі органи місцевого самоврядування України. Поняття місцевих рад як представницьких органів місцевого самоврядування. Місцевий (базовий) та регіональний рівні рад, їх особливості. Правовий статус представницьких органів місцевого самоврядування. Порядок формування представницьких органів місцевого самоврядування (на прикладі Чернігівської області). Структура місцевої ради (на прикладі Чернігівської місцевої ради). Особливості політико-правової природи мандата депутата місцевої ради. Постійні та тимчасові комісії місцевих рад, особливості їх правового статусу.

Форми і методи діяльності представницьких органів місцевого самоврядування. Поняття форм і методів діяльності представницьких органів місцевого самоврядування. Сесійна та комісійна форми діяльності місцевих рад. Сесія – основна форма роботи ради як представницького органу, порядок її призначення та проведення. Акти місцевих рад. Особливості нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування. Правова експертиза проектів актів місцевого самоврядування. Процедури прийняття актів органів місцевого самоврядування та сільських, селищних, міських голів на час дії воєнного стану. Форми і методи роботи постійних комісій місцевих рад. Форми й методи роботи тимчасових контрольних комісій рад. Форми і методи роботи депутатів місцевих рад.

Конституційно-правовий статус сільських, селищних, міських голів, голів районної, обласної, районної в місті ради. Вимоги, які пред'являються до кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови. Статус голів районної, обласної, районної у місті ради. Статус голів міст Києва і Севастополя: специфіка статусу, повноваження.

Виконавчі органи сільських, селищних і міських рад (на прикладі Чернігівської області). Правовий статус виконавчих комітетів місцевих рад. Організація роботи виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної в місті ради. Складання, затвердження та виконання планів роботи виконкому. Порядок підготовки та проведення засідань виконкому. Правові акти виконавчих органів рад. Порядок підготовки, введення в дію, призупинення дії рішення виконкому, його скасування. Відділи та управління виконавчих комітетів місцевих рад.

Поняття та ознаки муніципальної служби. Принципи служби в органах місцевого самоврядування. Правовий статус службовців місцевого самоврядування. Проходження служби в органах місцевого самоврядування. Припинення служби в органах місцевого самоврядування. Матеріальне та соціально-побутове забезпечення посадових осіб місцевого самоврядування.

Загальна характеристика повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Змістовний модуль 3. Гарантії місцевого самоврядування та відповідальність суб'єктів муніципально-правових відносин

Тема 7. Гарантії та муніципально-правова відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування

Поняття гарантій місцевого самоврядування та їх система. Загальні та спеціальні (правові) гарантії місцевого самоврядування. Обов'язковість виконання актів та законних вимог органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Заборона обмежувати права місцевого самоврядування.

Поняття та види відповідальності у муніципальному праві. Підстави відповідальності. Форми відповідальності у муніципальному праві. Відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальною громадою, державою, юридичними та фізичними особами. Відповідальність органу самоорганізації населення та його посадових осіб.

Судовий захист прав та інтересів місцевого самоврядування. Захист прав місцевого самоврядування в Конституційному Суді України. Захист прав місцевого самоврядування в судах загальної юрисдикції.

1.2. ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Самостійна робота здобувача вищої освіти є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових аудиторних навчальних занять. Навчальний час, відведений для самостійної роботи студента, регламентується робочим навчальним планом дисципліни.

За навчальним планом вивчення «Юридичної деонтології» відбувається за допомоги аудиторних занять – лекційних та практичних, а також позааудиторної – самостійної роботи здобувачів вищої освіти. Аудиторна самостійна робота з дисципліни виконується на навчальних заняттях під безпосереднім керівництвом викладача. Позааудиторна самостійна робота виконується здобувачами вищої освіти за переліком завдань розміщених у цих методичних вказівках, але без особистої участі викладача.

Самостійна робота здобувача вищої освіти забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної теми: підручниками, навчальними та методичними посібниками, платформою Moodle тощо.

Методичні вказівки для самостійної роботи містять завдання для самостійної роботи та передбачають можливість проведення самоконтролю з боку здобувача вищої освіти. Для самостійної роботи здобувачу рекомендується відповідна наукова та фахова періодична література.

Самостійна робота проводиться з метою:

- систематизації і закріплення здобутих теоретичних знань і практичних умінь;
- поглиблення і розширення теоретичних знань;

- формування вмінь використовувати нормативну, правову, довідкову і спеціальну літературу;
- розвитку пізнавальних можливостей і активності здобувачів вищої освіти: творчої ініціативи, самостійності, відповідальності й організованості;
- формування самостійності мислення, здатності до саморозвитку, самовдосконалення й самореалізації;
- розвитку дослідницьких умінь.

Графік виконання самостійної роботи доводиться до відома здобувачів вищої освіти на початку поточного семестру.

Навчальний матеріал передбачений для засвоєння студентом у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні аудиторних занять.

1.3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти, є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, навички і прийоми виконання практичних завдань, вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та обробку, самореалізація на практичних заняттях, а також самостійність та своєчасність здачі виконаних індивідуальних та самостійних завдань викладачу, згідно з графіком навчального процесу.

Максимально можливий бал за конкретним завданням ставиться за умови відповідності виду індивідуальної та самостійної роботи або усної, письмової відповіді всім зазначеним критеріям. Відсутність тієї або іншої складової знижує кількість балів.

У процесі поточного контролю здійснюється перевірка засвоєння здобувачами вищої освіти програмного матеріалу, набуття ними вмінь та навичок щодо вирішення практичних ситуацій, здатності самостійного опрацювання окремих тем, публічного та письмового викладу конкретних питань дисципліни.

Виконання вибіркового виду самостійної роботи включає: презентацію аналітичного огляду наукових публікацій, реферату; виконання самостійної дослідної роботи (індивідуальної роботи); доповідь на студентській науковій конференції тощо.

Презентації – виступи перед аудиторією (дослідження у вигляді PowerPoint), що використовуються для представлення певних досягнень, результатів роботи групи, звіту про виконання індивідуальних завдань, надання експертної оцінки тощо. Презентації можуть бути як індивідуальними, так і колективними.

Аналітичний огляд наукових публікацій. Мета підбору та огляду наукових публікацій – дати аналітичний огляд літературних джерел (монографій, підручників, навчальних посібників, фахової літератури, законодавства тощо) за обраною тематикою. Готуючи огляд літературних джерел, здобувач вищої освіти:

обирає питання і погоджує його з викладачем; систематизує різні погляди і підходи до вивчення досліджуваного питання (правові категорії, поняття і терміни, принципи, ознаки, класифікації тощо). Літературні джерела добираються самостійно. Аналітичний огляд готується на практичне заняття, на якому розглядається відповідна тема. Критеріями оцінки є кількість опрацьованих літературних джерел і якість систематизації матеріалу.

Індивідуальна дослідна робота – це письмова самостійна робота з дисципліни, яка демонструє поглиблене опрацювання відповідної теми.

Метою написання індивідуальної дослідної роботи є розширення кругозору здобувачів вищої освіти та поглиблення їх знань з предмета; розвиток основних практичних умінь наукової роботи (дослідницькі вміння, вміння знаходити спеціальну літературу і працювати з нею, складати список використаних джерел і оформляти опрацьований матеріал); формування наукових умінь; оволодіння стилем наукового мовлення та етикою наукового диспуту.

Доповідь – це усний виклад самостійно опрацьованої теми за навчальними посібниками, фаховою літературою та нормативними актами.

Метою наукової доповіді є формування у здобувачів вищої освіти вміння пов'язувати теорію з практикою, користуватися літературою, статистичними даними, популярно викладати складні питання, триматися перед аудиторією. Здобувачі вищої освіти можуть виступити із запитаннями, коментарями до доповіді та оцінити її.

Підготовка і презентація реферату. Реферат – поширений тип письмової самостійної роботи з дисципліни, який демонструє поглиблене опрацювання відповідної теми. У процесі підготовки реферату здобувач вищої освіти накопичує знання, вміння та навички роботи з різними інформаційними джерелами, готується до майбутніх курсових і дипломних робіт. Реферат є одним з основних типів індивідуальних завдань, який підводить їх до роботи підвищеної складності, з елементами науковості, що виконується під час навчання.

Презентація реферату проходить в аудиторії на практичному занятті, де розглядається дана тема, або може бути проведена індивідуально.

Критеріями оцінки змісту реферату є повнота висвітлення питання, зрозумілість, наявність власної думки.

Оцінювання виконання індивідуальних завдань (реферат, індивідуальна дослідна робота, доповідь) здійснюється на основі наступних критеріїв:

- 5 балів – матеріал викладений логічно і повно, результати дослідження мають практичну і теоретичну цінність, висновки аргументовані і обґрунтовані, письмова робота містить вступ, основну частину, висновки і список літератури, оформлення реферату відповідає вимогам;

- 4 бали – матеріал викладений логічно і повно, результати дослідження мають практичну і теоретичну цінність, висновки недостатньо аргументовані і обґрунтовані, письмова робота містить вступ, основну частину, висновки, проте список літератури є недостатнім, оформлення відповідає вимогам;

- 3 бали – матеріал викладений недостатньо повно, письмова робота не містить вступу, висновки не достатньо аргументовані, обґрунтовані та/або не стосуються усіх поставлених завдань, список літератури є недостатнім, оформлення не відповідає вимогам;

- 1-2 бали – викладений матеріал неповним, письмова робота не містить вступу, основна частина не є структурованою, висновки поверхневі або відсутні, список літератури є недостатнім, оформлення не відповідає вимогам.

Всі види самостійної та індивідуально-дослідної роботи здобувача вищої освіти проходять перевірку на плагіат. У разі виявлення ідентичних робіт, усі вони не зараховуються, у т.ч. ті, які були вже захищені. Підставою є несамотійний характер виконання роботи.

II. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Тема 1. «Державне будівництво та місцеве самоврядування» в Україні як наука і навчальна дисципліна

Питання для самостійного опрацювання:

1. Поняття та значення державного будівництва і місцевого самоврядування.
2. Історія становлення державного будівництва і місцевого самоврядування в Україні.

Ключові поняття:

державне будівництво, місцеве самоврядування, публічна влада, елементи (суб'єкти, об'єкти, зміст) публічної влади, сфера державного будівництва та місцевого самоврядування, система науки державного будівництва та місцевого самоврядування, методологічні основи науки державного будівництва та місцевого самоврядування, джерела науки державного будівництва та місцевого самоврядування.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке державне будівництво і місцеве самоврядування?
2. Яке значення мають державне будівництво і місцеве самоврядування для розвитку держави?
3. Які основні етапи розвитку державного будівництва і місцевого самоврядування в Україні?
4. Які ключові події вплинули на формування сучасної моделі державного будівництва та системи місцевого самоврядування?

Рекомендована література:

Базова:

[1 – 7].

Тема 2. Концептуальні та конституційні основи державного будівництва і місцевого самоврядування

Питання для самостійного опрацювання:

1. Місцеве самоврядування і територіальна автономія.
2. Місцеве самоврядування і державне управління.
3. Актуальні проблеми вдосконалення системи місцевого самоврядування у контексті Стратегії реформування державного управління України на 2022-2025 роки.

4. Особливості впровадження європейських стандартів муніципального права у законодавство України.
5. Види муніципальних систем в зарубіжних країнах.
6. Основні законодавчі акти, що регулюють державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні.

Ключові поняття:

влада, державна влада, джерела муніципального права, конституційні принципи місцевого самоврядування, легітимність влади, місцеве самоврядування, міжнародні стандарти, політична влада, примус, правова основа діяльності органів місцевого самоврядування, правове регулювання.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке місцеве самоврядування і які його основні принципи?
2. Які існують форми територіальної автономії?
3. Як місцеве самоврядування відрізняється від територіальної автономії?
4. Які основні відмінності між місцевим самоврядуванням і державним управлінням?
5. Як взаємодіють органи місцевого самоврядування з державними органами?
6. Які функції виконує місцеве самоврядування в системі державного управління?
7. Які основні цілі Стратегії реформування державного управління України на 2022-2025 роки?
8. Які проблеми існують у системі місцевого самоврядування в Україні?
9. Які заходи пропонуються для вдосконалення місцевого самоврядування?
10. Які європейські стандарти муніципального права впроваджуються в Україні?
11. Які труднощі виникають при впровадженні європейських стандартів у законодавство України?
12. Які позитивні зміни відбулися завдяки впровадженню європейських стандартів?
13. Які основні види муніципальних систем існують у світі?
14. Які особливості англосаксонської та континентальної моделей місцевого самоврядування?
15. Як муніципальні системи різних країн впливають на ефективність управління?
16. Які основні законодавчі акти регулюють місцеве самоврядування в Україні?
17. Які зміни були внесені до законодавства про місцеве самоврядування останнім часом?
18. Як законодавство України відповідає європейським стандартам у сфері місцевого самоврядування?

Рекомендована література:

Базова:

[1 – 7].

Нормативно-правові акти:

1. *Європейська хартія місцевого самоврядування* м. Страсбург, 15.10.1985 р. № 994_036. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
2. *Всесвітня декларація місцевого самоврядування*, Ріо-де-Жанейро, 26 вересня 1985 р. *Місьцеве самоврядування*. 1997. № 1–2. С. 95–97.
3. *Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями* 21.05.1980 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU80K15U>
4. *Європейська хартія участі молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівні* 2003 р. Харківська правозахисна група. Інформаційний портал «Права людини в Україні». URL: <https://khpg.org/1143206666>
5. *Конституція України*: Основний Закон України від 28.06.21996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. *Про місьцеве самоврядування*: Закон України від 21.05.1997 р. №280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
7. *Про добровільне об'єднання територіальних громад*: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>
8. *Про службу в органах місцевого самоврядування*: Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text>

Допоміжна:

1. *Державне будівництво і місьцеве самоврядування* : посібник для підготовки до іспиту Харків : Право, 2019. 212 с. URL: https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/496/3_Derzavne_budivnictvo_NP_do_ispitu_vnutri.pdf
2. *Дегтяр О. А., Непомнящий О. М.* Державна влада в політичній системі суспільства. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. Серія : Державне управління. 2017. Вип. 2. С. 217-226. URL: [https://nuczu.edu.ua/sciencearchive/PublicAdministration/vol7\(17\)/29.pdf](https://nuczu.edu.ua/sciencearchive/PublicAdministration/vol7(17)/29.pdf)
3. *Загуменна Ю.А., Лазарев В.В.* Становлення та розвиток органів місцевого самоврядування в Україні (1991-2019 роки). *Право і безпека – Право и безопасность – Law and Safety*. 2020. № 2 (77). С. 106-117.
4. *Золотоноша О.* Правове регулювання місцевих органів влади. *Підприємництво, господарство і право*. 2020, № 3. С.153-156.

5. *Ільницька Ю. М.* Щодо визначення сутнісних ознак суб'єкта владних повноважень. *Форум права*. 2011. № 2. С. 327–330. URL: <http://www.nbuuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11ijmcvp.pdf>
6. *Ключковський Ю.* Європейські правові стандарти місцевого самоврядування: зміст і правова природа. *Міжнародні та європейські стандарти місцевого самоврядування: проблеми імплементації в Україні*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (20 грудня 2019 р., м. Львів) Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2020. С. 37-42.
7. *Конституційне право України*: мультимедійний навчальний посібник / Колодій А. М. та ін. Національна академія внутрішніх справ URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/konst_pu/rozdil/rozdil13.html
8. *Мельничук О.Ф., Сухоребра Т.І.* Удосконалення конституційної моделі місцевого самоврядування в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С.59-61. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2021/14.pdf
9. *Моргун В.В.* Конституційно-правові основи місцевого самоврядування. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: тези доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 30 листопада 2018 р.). Харків, 2018. С.66-68.
10. *Нагорна М. М.* Аналіз конституційно-правових основ місцевого самоврядування та їх відповідність європейським правовим стандартам місцевої демократії. *Грані*. 2016, № 8 (136) серпень. С.108-117.
11. *Наумкіна С.М. Бризгунова Т.* Європейська система місцевого самоврядування та її креативне втілення в сучасній Україні. *Науковий журнал «Політикус»*. 2013. №.2. С. 91-96. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/1040>
12. *Нікітенко Л. О.* Ковальчук., Л. В. Стан розвитку місцевої демократії в Україні та за кордоном: порівняльний аспект. *Актуальні проблеми держави і права*, 2021. № 92. С. 65-70.
13. *Панова І. Ю.* Конституційно-правовий статус місцевого самоврядування в Україні. Сучасні проблеми муніципального права: електронний збірник матеріалів круглого столу. Київ, 17 травня 2018 р. С. 5-11. URL: https://fpmv.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/2018/el_zbirnyk_tez.pdf

Тема 3 Організація роботи органів державної влади

Питання для самостійного опрацювання:

1. Організація роботи законодавчої влади.
2. Організація роботи народного депутата України.
3. Організація роботи Президента України.
4. Повноваження та організація роботи виконавчої влади.

Ключові поняття:

Верховна Рада України, влада, виконавча влада, воєнний стан, державна влада, законодавча влада, Кабінет міністрів України, політична влада, омбудсмен, президент, Рахункова палата України.

Питання для самоконтролю:

1. Які основні функції законодавчої влади в Україні?
2. Який порядок роботи Верховної Ради України?
3. Що таке Регламент Верховної Ради України і які його основні положення?
4. Які функції та компетенція комітетів Верховної Ради України?
5. Яка структура та функції апарату Верховної Ради України?
6. Хто такий народний депутат і які його основні права та обов'язки?
7. Як організована робота народного депутата у Верховній Раді України?
8. Які особливості організації роботи народного депутата у виборчому окрузі?
9. Яка правова основа діяльності та правовий статус Президента України?
10. Які основні функції, компетенція та повноваження Президента України?
11. Які підстави і процедури дострокового припинення повноважень Президента України?
12. Які основи організації і діяльності Кабінету Міністрів України?
13. Які функції та компетенція Кабінету Міністрів України?
14. Яка структура Кабінету Міністрів України?

Рекомендована література:

Базова:

[1 – 7]; [1 – 9].

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Основний Закон від 28 червня 1996 року 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року № 1861-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>
3. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>
4. Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 4 квітня 1995 року № 116/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%E2%F0#Text>

5. Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 року № 4061-VI в редакції від 01.01.2022, №1089-IX (Закон втратив чинність, крім положень щодо організації та проведення проміжних виборів і заміщення народних депутатів України, обраних у загальнодержавному виборчому окрузі, повноваження яких достроково припинені, що діють до наступних чергових або позачергових виборів народних депутатів України, на підставі Кодексу № 396-IX від 19.12.2019, ВВР, 2020, № 7, № 8, № 9, ст.48) URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17#Text>
6. Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листопада 1992 р. № 2790-XII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text>
7. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 5 березня 1998 року № 183/98-ВР. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>
8. Про деякі питання організації роботи Верховної Ради України дев'ятого скликання під час проведення восьмої сесії в умовах дії воєнного стану: Постанова Верховної Ради України від 06.09.2022. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-20#Text>
9. Про деякі питання організації роботи Верховної Ради України дев'ятого скликання в умовах дії воєнного стану. Постанова Верховної Ради України від 7 лютого 2023 року № 2912-IX. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2912-20#Text>
10. Про формування складу Кабінету Міністрів України: Постанова Верховної Ради України від 4 березня 2020 р. № 516-IX. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/516-20#Text>
11. Про затвердження Положення про Апарат Верховної Ради України: Розпорядження Голови Верховної Ради України від 25 серпня 2011 р. № 769. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/769/11-%D1%80%D0%B3#Text>

Допоміжна:

1. *Вагонова О. Г.* Організація діяльності органів державної влади: навч. посіб. / О. Г. Вагонова, О. В. Горпинич, В. В. Чернобаєв; М-во освіти і науки України, НТУ «Дніпровська політехніка»: НТУ «ДП», 2019. 77 с. URL:<https://pe.nmu.org.ua/ua/studentam/magistr/281/0000%20%D0%9F%D0%9E%D0%A1%D0%86%D0%91%D0%9D%D0%98%D0%9A.pdf>
2. *Власенко В. В., Луценко В. Р.* Еволюція інституту президентства та його трансформація в сучасній Україні. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2023. № 2. С. 68-71. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2023/13.pdf
3. Гбур З. В., Галушкіна Л. В., Акімов О. О. Кабінет міністрів України: функції, повноваження та відповідальність. Державне управління удосконалення та розвиток. 2022. № 5. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2680>
4. «Законодавче чистилище»: що робити із законопроектами, які не підписує президент? Лабораторія законодавчих ініціатив. 20 квітня 2023. URL:

<https://parlament.org.ua/2023/04/20/zakonodavche-chistilishhe-shho-robiti-iz-zakonoprojektami-yaki-ne-pidpisuye-prezident/>

5. Косова Е. В. Рахункова палата України: еволюція правового статусу. Молодий вчений. 2016. № 6. С.243-246. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/6/60.pdf>

6. Кисильова К. В. Організаційно-правова основа діяльності Ради національної безпеки і оборони України. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*. Харків, 2017. С.97-100. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/27_10_2017/pdf/29.pdf

7. Лінецький С., Кушніренко В. Контрольні повноваження комітетів Верховної Ради. К.: Лабораторія законодавчих ініціатив, 2015. 48с. URL: https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/10/Dodatok_24-11.pdf

8. Мельник С. М. Повноваження президента України у сфері військового управління. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. 2019. Том 30 (69) № 4. С.141- 145. URL: https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/4_2019/25.pdf

9. Овчар І. Інститут президента в умовах воєнного стану. Політичні дослідження. 2023. № 1 (5). С. 108-122. URL: <https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2023/05/Iryna-Ovchar.pdf>

10. Пацкан В. В. Засади адміністративно-правового статусу Рахункової палати як вищого органу аудиту України. *Правова позиція*. 2019. №4. С.61-68. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2019/4/9.pdf>

11. Скорук О. В. Основи національної безпеки: конспект лекцій / Укладач Олена Володимирівна Скорук. Луцьк : ПП «Поліграфія», 2018. 131 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/18219/1/Konspekt_ONB.pdf

12. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Державна аудиторська служба України. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/3593>

Тема 4. Організація роботи місцевих державних адміністрацій

Питання для самостійного опрацювання:

1. Основи організації і діяльності місцевих державних адміністрацій (на прикладі Чернігівської області).
2. Порядок організації і функціонування місцевих державних адміністрацій.
3. Формування та склад місцевих державних адміністрацій.
4. Основні завдання, функції та повноваження місцевих державних адміністрацій.
5. Відносини місцевих державних адміністрацій у системі вертикальних та горизонтальних зав'язків.
6. Особливості відносин місцевих державних адміністрацій з Президентом України, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування.
7. Принципи та види галузевої компетенції.

Дайте визначення понять:

місцеві державні адміністрації, органи виконавчої влади, повноваження.

Питання для самоконтролю:

1. Які основні принципи організації місцевих державних адміністрацій?
2. Як організована діяльність місцевих державних адміністрацій у Чернігівській області?
3. Які особливості функціонування місцевих державних адміністрацій у Чернігівській області?
4. Який порядок створення та функціонування місцевих державних адміністрацій?
5. Які етапи проходить процес формування місцевих державних адміністрацій?
6. Які нормативно-правові акти регулюють діяльність місцевих державних адміністрацій?
7. Який склад місцевих державних адміністрацій?
8. Які вимоги до кандидатів на посади в місцевих державних адміністраціях?
9. Як відбувається призначення та звільнення керівників місцевих державних адміністрацій?
10. Які основні завдання місцевих державних адміністрацій?
11. Які функції виконують місцеві державні адміністрації?
12. Які повноваження мають місцеві державні адміністрації?
13. Які існують вертикальні та горизонтальні зв'язки місцевих державних адміністрацій?
14. Як класифікуються відносини місцевих державних адміністрацій?
15. Які особливості взаємодії місцевих державних адміністрацій з іншими органами влади?
16. Які особливості взаємодії місцевих державних адміністрацій з Президентом України?
17. Як місцеві державні адміністрації взаємодіють з органами виконавчої влади?
18. Які відносини існують між місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування?
19. Які принципи галузевої компетенції місцевих державних адміністрацій?
20. Які види галузевої компетенції існують?
21. Як галузева компетенція впливає на діяльність місцевих державних адміністрацій?

Рекомендована література:

Базова:

[1 – 7].

Нормативно-правові акти:

1. *Конституція України*: Основний Закон від 28 червня 1996 року 254к/96-ВР
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. *Про місцеві державні адміністрації*: Закон України від 9 квітня 1999 року № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>

Допоміжна:

1. *Вагонова О.Г.* Організація діяльності органів державної влади: навч. посіб. / О.Г. Вагонова, О.В. Горпинич, В.В. Чернобаєв; М-во освіти і науки України, НТУ «Дніпровська політехніка»: НТУ «ДП», 2019. 77 с. URL: <https://pe.nmu.org.ua/ua/studentam/magistr/281/0000%20%D0%9F%D0%9E%D0%A1%D0%86%D0%91%D0%9D%D0%98%D0%9A.pdf>
2. *Нагорний П.О.* Специфіка повноважень місцевих державних адміністрацій як суб'єктів адміністративної нормотворчої діяльності в управлінні регіонами України. *Форум права*: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 3. С. 134–139. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_3_25.pdf
3. *Проблеми організації та діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в Україні*: навчальний посібник / М. В. Ковалів, Г. Ю. Лук'янова, М. П. Гурковський, В. О. Іваха, С. С. Єсімов, М. Т. Гаврильців, Р. В-В. Кісіль. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. 553 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/75/1/probl%20organiz%20dialnosti.pdf>

Тема 5. Теоретичні основи та організація місцевого самоврядування в Україні

Питання для самостійного опрацювання:

1. Поняття, ознаки, статус та види територіальних громад.
2. Основні функції, повноваження та форми волевиявлення територіальної громади.
3. Умови та порядок об'єднання територіальних громад.
4. Територіальні громади в умовах воєнного стану.

Ключові поняття:

територіальна громада, юридичний статус територіальних громад, фактичний статус територіальних громад, муніципальна правоздатність,

муніципальна дієздатність, базова територіальна громада, асоційовані територіальні громади.

Питання для самоконтролю:

1. Що означає поняття «територіальна громада»?
2. У чому полягають головні ознаки територіальної громади як первинного суб'єкта місцевого самоврядування?
3. Яке гарантійне право людини на індивідуальність забезпечує територіальна громада?
4. Яким чином територіальна громада впливає на організацію роботи органів місцевого самоврядування?
5. Як впливають політико-адміністративні чинники на формування територіальних громад та розвиток стійких внутрішніх зв'язків їх членів?
6. Коли приймається статут територіальної громади?
7. Які об'єднання входять до складу територіальної громади?
8. У чому суть юридичного та фактичного статусу територіальних громад?
9. Які є види територіальних громад?
10. Які існують відмінності між окремими видами територіальних громад?
11. Які основні функції та повноваження територіальної громади?
12. Які основні форми волевиявлення територіальної громади?
13. Які існують проблеми оптимізації територіальних громад?
14. Які основні умови добровільного об'єднання територіальних громад?
15. Який алгоритм порядку добровільного об'єднання територіальних громад?
16. Який порядок добровільного приєднання до об'єднаних територіальних громад?
17. Як змінився режим функціонування органів регіональної і місцевої влади в умовах воєнного стану ?

Рекомендована література:

Базова:

[1 – 7]

Нормативно-правові акти:

1. *Конституція України*: Основний Закон України від 28.06.21996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. *Про місцеве самоврядування* : Закон України від 21.05.1997 р. №280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
3. *Про добровільне об'єднання територіальних громад*: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>
4. *Про співробітництво територіальних громад*: Закон України від 17.06.2014 р. № 1508-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>
5. *Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні»* від 01 квітня 2014 р. № 333-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/247190087>
6. *Рішення Конституційного Суду України № 12-рп/2002 від 18 червня 2002 р. у справі за конституційним поданням 45 народних депутатів щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 140 Конституції України (справа про об'єднання територіальних громад)*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-98#Text>
7. *Статут територіальної громади міста Чернігова* від 11.10.2007 р. № 73. Дата оновлення: 27.05.2021. URL: https://chernigiv-rada.gov.ua/storage/files/26/28/17/12/5313dc581c7223114e087f0103de8c9a.doc?_cf_chl_tk=dYYpMWvWWX4RTaKsuMdTliEzOII78814U8YcBUTDMKY-1677676265-0-gaNycGzNC2U

Допоміжна:

1. *Бедрій Р.* Добровільне об'єднання територіальних громад як складова реформи децентралізації публічної влади в Україні. *Український часопис конституційного права*. 2018. № 2. С. 54-59. URL : <https://www.constjournal.com/wp-content/uploads/issues/2018-2/pdfs/5-ruslanbedrii-dobrovilne-obiednannia-terytorialnykh-hromad-yak-skladova-reformydetentralizatsii.pdf>
2. *Ковалів М.В.* Територіальна громада як носій функцій місцевого самоврядування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. 2018. Вип. 2. Том 1. С.155 – 158.
3. *Коркуна О. І.* Формування понятійно-категоріального апарату територіальних громад. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2019. Вип. 3. С. 26-29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2019_3_6
4. *Краці* практики регулювання інструментів громадської участі на місцевому рівні. Проект Ради Європи «Сприяння участі громадян демократичному процесі прийняття рішень в Україні», 2019. 12 с. URL: <https://rm.coe.int/best-practices-civil-participation-pdf/168097ed3e>
5. *Мельник Д. М.* Теоретичні засади формування територіальних громад: імплементація світового досвіду в Україну. *Агросвіт*. 2018, № 11. С. 33-38.

6. *Місцеві ініціативи та залучення громадськості до здійснення місцевого самоврядування: навч. посіб. для посадових осіб місцевого самоврядування* / Карий О.І., Панас Я.В./ Асоціація міст України К., ТОВ «Підприємство «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 176 с. URL: <https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/6misiniweb.pdf>

7. *Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу: аналіт. доп.* / В. Г. Потапенко, В. О. Баранник, Н. В. Бахур та ін. ; за ред. В. Г. Потапенка. Київ: НІСД, 2023. 54 с.

8. *Чернігівська область. Громади / Децентралізація* URL: <https://decentralization.gov.ua/areas/0462/gromadu>

Тема 6. Порядок формування, форми організації роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування

Питання для самостійного опрацювання:

1. Поняття та ознаки муніципальної служби.
2. Принципи служби в органах місцевого самоврядування.
3. Правовий статус службовців місцевого самоврядування.
4. Проходження служби в органах місцевого самоврядування.
5. Припинення служби в органах місцевого самоврядування.
6. Матеріальне та соціально-побутове забезпечення посадових осіб місцевого самоврядування.
7. Відповідальність за порушення законодавства про службу в органах місцевого самоврядування.

Ключові поняття:

муніципальна служба, державна служба, органи місцевого самоврядування, представницький орган місцевого самоврядування, місцева рада, обласні та районні ради, виконавчі органи місцевого самоврядування, статут, сесія місцевої ради, регламент, засідання, кворум, повноваження, компетенція, посадова особа, міський голова, староста, депутат місцевої ради.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття служби в органах місцевого самоврядування, посадової особи місцевого самоврядування і посади відповідно до Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» (далі-Закону) (статті 1, 2, 3 Закону).
2. Що таке муніципальна служба ?
3. Які ознаки муніципальної служби?
4. Чим відрізняється муніципальна служба від державної ?
5. Основні принципи служби в органах місцевого самоврядування (стаття 4 Закону).

6. Право на службу в органах місцевого самоврядування (стаття 5 Закону).
7. Основні обов'язки посадових осіб місцевого самоврядування (стаття 8 Закону).
8. Основні права посадових осіб місцевого самоврядування (стаття 9 Закону).
9. Правове регулювання статусу посадових осіб місцевого самоврядування (статті 7 Закону).
10. Прийняття на службу в органи місцевого самоврядування (стаття 10 Закону).
11. Присяга посадових осіб місцевого самоврядування (стаття 11 Закону).
12. Обмеження, пов'язані з прийняттям на службу в органи місцевого самоврядування та проходженням служби (стаття 12 Закону).
13. Класифікація посад в органах місцевого самоврядування (стаття 14 Закону).
14. Ранги посадових осіб місцевого самоврядування (стаття 15 Закону).
15. Кадровий резерв служби в органах місцевого самоврядування (стаття 16 Закону).
16. Атестація посадових осіб місцевого самоврядування (стаття 17 Закону).
17. Підстави припинення служби в органах місцевого самоврядування (стаття 20 Закону).
18. Відповідальність за порушення законодавства про службу в органах місцевого самоврядування (статті 23, 24 Закону).

Рекомендована література:

Базова:

[1 – 7]

Нормативно-правові акти:

1. *Конституція України*: Основний Закон України від 28.06.21996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. *Про місцеве самоврядування* : Закон України від 21.05.1997 р. №280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
3. *Про службу в органах місцевого самоврядування*: Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text>

Допоміжна:

1. *Кирий С. Л.* Служба в органах місцевого самоврядування як вид публічної служби. Державне будівництво. 2018. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2018_2_17
2. *Краснопорова С. В.* «Служба» як базове поняття професіоналізації служби в органах місцевого самоврядування. Актуальні проблеми державного управління. 2008. № 2. С. 238-247. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2008_2_32
3. *Молчанова Ю. Ю.* Служба в органах місцевого самоврядування як індивідуальна форма участі членів територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення: сучасний стан, перспективи розвитку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2018. Вип. 51(1). С. 61-65. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2018_51\(1\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2018_51(1)_14)
4. *Падалко Г. В.* Служба в органах місцевого самоврядування в Україні: концептуальні проблеми теорії та практики. Часопис Київського університету права. 2012. № 1. С. 117-123. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2012_1_30
5. *Падалко Г. В.* Служба в органах місцевого самоврядування у зарубіжних країнах: європейські стандарти організації та функціонування. Форум права. 2013. № 1. С. 751-757. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index
6. *Поп'юк Л. В.* Служба в органах місцевого самоврядування: професіоналізація та формування позитивного іміджу. Ефективність державного управління. 2013. Вип. 37. С. 331-336. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2013_37_46
7. *Ткаченко Г. С.* Правові засади служби в органах місцевого самоврядування в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 8. С. 103-105.

Тема 7. Гарантії та муніципально-правова відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування

Питання для самостійного опрацювання:

1. Судовий захист прав та інтересів місцевого самоврядування:
  - 1.1. Захист прав місцевого самоврядування в Конституційному Суді України.
  - 1.2. Захист прав місцевого самоврядування в судах загальної юрисдикції.
2. Відповідальність органу самоорганізації населення та його посадових осіб.

Ключові поняття:

гарантії місцевого самоврядування, система гарантій, загальні гарантії місцевого самоврядування, спеціальні (правові) гарантії місцевого самоврядування, юридична відповідальність, муніципально-правова відповідальність, судовий захист місцевого самоврядування.

Питання для самоконтролю:

1. У чому суть розуміння судового захисту прав місцевого самоврядування як конституційної гарантії?
2. Які принципи судового захисту прав місцевого самоврядування?
3. Яка існує відповідальність за порушення Закону щодо органів самоорганізації населення?
4. Яка існує відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування міст Києва і Севастополя та районів у цих містах?
5. Яка існує відповідальність за порушення положень Закону щодо служби в органах місцевого самоврядування?

Рекомендована література:

Базова:

[1 – 7]

Нормативно-правові акти:

1. *Європейська хартія* місцевого самоврядування м. Страсбург, 15.10.1985 р. № 994_036. Дата оновлення: 16.11.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
2. *Конституція України*: Основний Закон України від 28.06.21996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. *Про місцеве самоврядування*: Закон України від 21.05.1997 р. №280/97-ВР. Дата оновлення 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
4. *Про органи самоорганізації населення*: Закон України від 11.07.2001 р. № 2625-III. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14#Text>

Допоміжна:

1. *Берназюк Я.* Звернення до адміністративного суду з метою захисту інтересів територіальної громади є невід'ємним правом органу місцевого самоврядування. *Судебно-юридическая газета*. 2020. 15 січня / Верховний суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/867284/>
2. *Тімашов В.О., Олещенко Ю.В.* Адміністративно-правові засади захисту прав громадян в об'єднаних територіальних громадах. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020, № 3. С. 275-278. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2020/68.pdf
3. *Семків В., Карнаевич Р.* Становлення принципу судового захисту прав місцевого самоврядування в Україні. *Український часопис Конституційного права*. 2017, № 4. С. 22 - 30.

III. ПЕРЕЛІК БАЗОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Любченко П. М.* Муніципальне право: підручник. Харків: Право, 2019. 512 с.
2. *Державне будівництво і місцеве самоврядування* : посіб. для підгот. до іспиту / С. Г. Серьогіна, О. Ю. Лялюк, І. І. Бодрова та ін. Харків: Право, 2023. 208 с.
3. *Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: підручник* / Бодрова, С. В. Болдирев, В. О. Величко та ін.; за ред. С. Г. Серьогіної; 4-те вид., переробл. та допов. Харків: Право, 2017. 392 с.
4. *Державне будівництво і місцеве самоврядування: посіб. для підгот. до іспиту* / С. Г. Серьогіна, О. Ю. Лялюк, І. І. Бодрова та ін. Харків: Право, 2021. 212 с.
5. *Історія та теорія місцевого самоврядування: навч. посібн.* / О. М. Руденко, І. В. Козюра, Н. В. Ткаленко, В. Г. Маргасова. К.: Кондор-Видавництво, 2017. 226 с.
6. *Тетарчук І.В.* Муніципальне право України: навч. посібн. для підготовки до іспитів. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 206 с.
7. *Утвенко В. В.* Теорія та історія місцевого самоврядування: навч. посібн. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 234 с.

IV. ПЕРЕЛІК БАЗОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

1. Верховна Рада України <https://www.rada.gov.ua/>
2. Законодавство України – Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/504/96-вр>
3. Кабінет Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control>
4. Лабораторія законодавчих ініціатив. URL: <https://parlament.org.ua/>
5. Міністерство розвитку громад та територій України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://www.minregion.gov.ua/about/>
6. Офіційний веб-портал Чернігівської міської ради. URL: <https://www.chernigiv-rada.gov.ua/>
7. Офіційний веб-портал Чернігівської обласної ради. URL: <https://chor.gov.ua/>
8. Рада національної безпеки і оборони України: Офіційний сайт URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Aparat-Rady-natsionalnoi-bezpeky-i-oborony-Ukrainy.html>
9. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини: Офіційний сайт URL: <https://ombudsman.gov.ua/about>

ДОДАТОК

ДОДАТОК А

Зразок оформлення титульної сторінки реферату / індивідуального завдання

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін

Реферат з дисципліни «Державне будівництво і місцеве самоврядування»

на тему:

(вказіть обрану вами тему)

Виконав/ла: здобувач/ка
вищої освіти ___ курсу

Спеціальність: _____
(вказіть на якій спеціальності ви навчаєтесь)

Освітньо-професійна програма: _____
(на якій освітньо-професійній програмі)

Група _____
(вказіть групу та своє ПІБ)

Перевірила викладачка:
к.і.н., доцент Нітченко А.Г.

Чернігів-2024